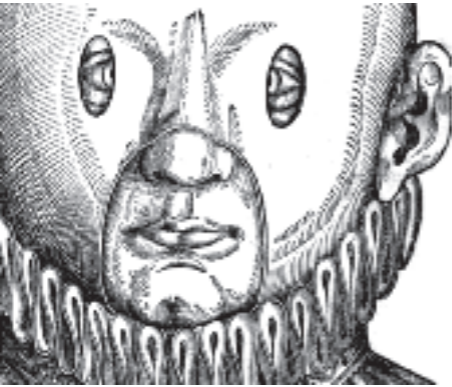

NIKLAS VAINIO

MUISTEMIA FILOSOFIAN TUNNEILTA

Näin jälkeinpäin on koomista muistella, että se usein mainittu Sofian maailma taisi opastaa minuakin filosofian pariin. Aloitin lukion vuonna 1995, jolloin oli siirrytty juuri ns. luokattomaan lukioon ja yksi kurssi filosofiaa oli tullut pakolliseksi (niin oppilaiden opiskella kuin lukion järjestää). Filosofia oli jo hiukan tuttua, joten

lähdin ensimmäiselle kurssille intoa puhuen.

Koska filosofiassa käsitteellinen selvyys on tärkeää, kävimme ensin läpi läsnäolijoiden filosofiakäsityksiä. Oman ryhmäni ensimmäinen assosiaatio tuli populaarikulttuurista – Eppu Normaalin kappale Urheiluhullu oli nimittäin tutustuttanut suomalaisia filosofiaan jo vuosia. Laulussa nuori älykkö valittaa huonoa viehätysvoimaansa toisten, raamikkaampien herrojen viedessä naiset. Filosofimme päättääkin lopulta jättää Sartren, Nietzschen, Hegelin ja Kantin sikseen ja ryhtyy bodaamaan.

Herää kysymys, onko tämä lukiofilosofian kohtalo – joutua heitetyksi nurkkaan muiden, hyödyllisemmiksi merkittyjen aineiden tieltä?

* * *

Kysymys filosofiakäsityksistä voidaan esittää vakavamielisesti: mikä on se kuva filosofiasta, jota filosofian kurssien opettajat piirtävät ja miten se vastaa oppilaiden odotuksia? Onko kyseistä käsitystä edes pohdittu?

Itse opiskelin lukioaikani viisi kurssia filosofiaa. Ymmärtääkseni määrä on varsin suuri – vaikka joissakin lukioissa tarjotaankin useampaa kurssia, usein käy niin, että kaikkia niitä ei järjestetä, koska kiinnostuneita ei löydy riittävästi. Minun opiskelemani kurssit olivat laidasta laitaan niin sisällön kuin opetuksenkin puolesta. Suurimman osan kurseista piti onneksemme sellainen opettaja, jolla oli filosofian yliopisto-opintoja takanaan, toisaalta joukkoon mahtui myös jo häperöityvä uskonnon lehtori. Virallinen koulutus sinänsä ei toki takaa laatua mitenkään, mutta varmistaa hiukan sitä, että opettaja on saanut filosofiasta hiukan laajemman kuvan kuin mitä opettajan opas antaa.

Filosofiaa voidaan opettaa ainakin kahdella erilaisella tavalla. Ensimmäinen tapa opettaa on helppo ja oppilaille entuudestaan tuttu, sillä tämä tapa periytyy historian tunneilta. Nyt vain ei kerrata hallitsijoita tai sotia, vaan filosofeja, vanhoja ukkoja, ja sitä, mitä he ovat sanoneet. Filosofian oppikirjaa luetaan kuin historiantekijää: Platonin mielestä oli olemassa kaksi maailmaa, Aristoteleellä oli neljä syytä ja Kantin mukaan moraalinen periaatteena tulee olla kategorinen imperatiivi. Kokeeseen kerrataan sitten: ”Platon, kaksi maailmaa; Aristoteles, neljä syytä; Kant, kategorinen imperatiivi... Platon, kaksi maailmaa; Aristoteles...”

Jotain olennaista kuitenkin unohtuu tällöin (puuttumatta siihen, kuinka hyvin hypoteettinen oppilaamme oli näiden suurmiesten keskeiset ajatukset sisäistänyt). On jokseenkin turha opetella sitä faktaa, että ”Kantin mukaan moraalinen periaatteena tulee olla kategorinen imperatiivi”; opetuksen pitäisi sen sijaan lähteä siitä, että perustellaan, miksi ontologiset, tietoteoreettiset tai moraalifilosofiset kysymykset ylipäänsä olisivat mitenkään järjeviä ja miksi sellaisia pitäisi tehdä. Juuri tämä on se toivomani toinen opettamisen tapa. Kun kysymysten merkityksellisyys paljastuu (sikäli kuin ne todella ovat merkityksellisiä), tulee myös opiskeluun järjeä. Tällöin ei enää opetellakaan vain historiallisia faktoja ulkoa, vaan opiskelijaa alkaa kiinnostaa filosofisten ideoiden suhde omaan elämään: voisiko maailmaa kenties ymmärtää paremmin platonilaisten huomioiden kautta?

* * *

Kriittisen tarkastelun jälkeen tulee tietysti todeta, että kyllä lukiofilosofiassa oli hyvätkin puolensa. Innostuin nimittäin filosofiasta siinä määrin, että asetin sen ykkössijalle jatko-opiskelupaikkaa haettaessa. Ahkera pääsykoekirjojen lukeminen auttoi sisään. Mutta oliko lukio-opiskelusta mitään hyötyä?

Pääsykoekirjoja oli kaksi: lukion oppikirja ja kokoelma yhteiskunnallisia filosofisia es-

seitä. Vaikka kyseinen oppikirja ei ollutkaan minulle entuudestaan tuttu, sen sisältö enimmäkseen oli. Esseekokoelma sen sijaan edusti sen tyyppistä filosofiaa, millaista ei lukio-tunneilla juuri oltu luettu. Tämä tuskin on kenellekään ongelma – ovathan oppilaat oma-aloitteisia ja lukevat myös sellaista, mitä ei erikseen kädestä pitäen opeteta. Esille nouseekin sen sijaan kysymys siitä, millaisten tekstien kautta filosofiaa lukiotunneilla lähestytään.

On helppo tehdä niin, että opettaja päättää, mitä filosofia on, määrittelee keskeiset kysymykset ja ajattelijat ja edellyttää näiden osaamista. Tällöin päädytään helposti historian tuntien tapaan opiskella. Voisiko filosofian käsitellä toisinkin?

Mainitsemani esseekokoelman kaltaisia tekstejä emme lukiossa lukeneet, koska ne eivät tukeneet niitä oppimistavoitteita, mitkä

JUHA FRONT

ITSEVARMUUS, LUOVUUS JA IHMETTELY LUKION OPETTAMISEN TAVOITTEENA

Eräänä kevätpäivänä 1994 lounastin Matti Sintosen kanssa Tampereen yliopiston opiskelijaravintolassa. Keskustelimme filosofian roolista uutena lukion oppiaineena. Itse olin siinä tilanteessa, että tiesin aloittavani filosofian opettamisen lukiolaisille seuraavana syksynä. Matti kertoi, että joskus vuosia, kenties vuosikymmeniä sitten Georg Henrik von Wrightiltä oli kysytty, mitä hän arvelee filosofian opettamisen mahdollisuuksista lukiossa. Tarinan mukaan von Wright vastasi, että hän uskoo ”filosofiasta kiinnostuneiden määrän olevan vakio... mutta vakion arvo on melko pieni”.

LÄHTÖKOHDAT

Ammattifilosofien ja filosofian kanssa vakavasti tekemisissä olevien ihmisten kommentit filosofian opettamisesta lukiossa olivat tuolloin keväällä 1994 melko säännöllisesti epäileviä. Toisaalla oli aistittavissa melkoista innostumistakin. Kustantajat järjestivät kilvan toinen toistaan miellyttävämpiä kirjaesittelyiltoja. Kustantajien intresseistä riippumatta näissä illoissa oli hyvin jännittynyt ja odottava tunnelma: vihdoinkin jotain uutta suomalaiseseen koulujärjestelmään ja laajemminkin koko kulttuuriin. Myös monissa kouluissa oli odottava ilmapiiri: tulevat lukiolaiset halusivat tietää jo koulun esittelytilaisuuksissa filosofian opettamisesta ja myös

oli asetettu. Yhteiskunnallinen pohdinta ei juuri opeta kartesiolaista metafysiikkaa. Entä jos kartesiolaisten metafysiikka ei olisikaan niin tärkeää? Voisiko filosofian tunneilla pyrkiä esimerkiksi oppimaan kriittistä suhtautumista yhteiskuntaan tai uusia tapoja käsittää itsensä? Jos näin olisi, ei oltaisi niin sidoksissa niihin ohukaisiin filosofian yleisesityksiin, joita peruskursseilla tavataan lukea, vaan lukuvalikoimaa voitaisiin laajentaa esimerkiksi kaunokirjallisuuteen (kunhan säilytettäisiin vain tietty lukutapa).

En ehdota, että filosofian opettajien tulisi unohtaa klassikot ja perinteiset kysymykset. En myöskään ehdota, että filosofiantunneista tulisi runopiirejä, vaan ehdotan, että jotta filosofian opiskelussa olisi mieltä, tulisi sen lähteä omasta halusta oivaltaa ja etsiä vastauksia, ei kaanoneista.

koulussa jo olevat oppilaat, joiden opetussuunnitelmaan filosofia ei enää ehtinyt, kyseivät kiinnostuneina filosofian kurseista.

Sisällöllisesti tilanne oli hyvin avoin. Valta-kunnalliset lukion opetussuunnitelmat olivat niin väljät, että niiden puitteissa oli mahdollista suunnitella melkein oman mieltensä mukaiset kurssit. Lukiolaisille kirjoitetuissa oppikirjoissa oli jokaisessa hieman toisistaan poikkeavat lähtökohdat: oli hyvin perinteisiä koulukirjoja, joissa filosofia esitettiin historiallisena ilmiönä kronologisessa järjestyksessä. Joissakin oli otettu lähtökohdaksi oletus filosofian opettamisen didaktisista eroista verrattuna muihin kouluaineisiin, ja tätä lähtökohdtaa tuotiin esiin sekä oppikirjan sisällössä että ulkoasussa. Yhdistävä tekijä kirjoissa oli se,